

LAUDATIO MAGISTRULUI ALEXANDRU ZUB

Îmi revine plăcuta, dar deloc lesnicioasa îndatorire, de a prezenta o succintă *laudatio* unui strălucit reprezentant al scrisului istoric românesc și internațional, de multă, multă vreme intrat în zodia marilor împliniri pe tărâm științific, figură emblematică în lumea erudită contemporană: prof. dr. Alexandru Zub, membru corespondent al Academiei Române și director al Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”. Plăcută pentru că îmi permite să-mi exprim – alături de ceilalți colegi – prețuirea și admirația pentru o prestație cărturărească de excepție și totodată venerația pentru un profil etic și moral paradigmatic, dar și de extremă dificultate pentru complexitatea definirii unei personalități ce nu se lasă mulată în tipare comune. Pe de altă parte, demersul ce mi l-am asumat comportă și riscul de a omite fațete revelatoare ale efigiei unui savant polivalent, ce au fost reținute desigur de alți colegi de breaslă.

Precum s-a făcut deja public, în urmă cu câteva săptămâni, conducerea Institutului de Arheologie al Academiei Române, Filiala Iași, a decis să ceară profesorului Alexandru Zub titlul de *membru de onoare* al unității noastre de cercetare, marcând un moment aniversar derulat pe 12 octombrie 2004. Intenția noastră inițială ar fi fost să-i oferim respectiva distincție în cadrul adunării festive găzduite de Aula Filialei ieșene a Academiei Române – în prezența tuturor membrilor prestigiosului for cultural și științific și a colegilor din structurile academice și universitare din localitate –, chiar în ziua menționată, dar a trebuit să amânăm data, întrucât atunci Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava a programat aureolarea reputatului istoric Alexandru Zub cu titlul de *doctor honoris causa*. Acest eveniment survine la mai puțin de opt luni după ce factori de decizie dintr-un alt centru de învățământ superior din Moldova, Universitatea „Dunării de Jos” din Galați, au avut o inițiativă similară, astfel că demersul nostru nu este cătuși de puțin singular, ci se plasează – după cum se remarcă – pe orbita firescului.

Conform uzanțelor de rigoare, vom insera în continuare un lapidar *curriculum vitae* a persoanei omagiate:

Născut la 12 octombrie 1934 la Vârful Câmpului (jud. Botoșani), pe valea Siretului, în extremitatea septentrională a Moldovei, într-o zonă ce a dat culturii românești numeroși reprezentanți de înaltă calitate, Alexandru Zub a urmat cursurile Școlii Pedagogice din Șendriceni, apoi a devenit student la Istorie la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași, unde și-a susținut licența în anul 1957. Încă de pe băncile facultății a atras atenția dascălilor și colegilor pentru pasiunea implacabilă pentru domeniul ales, dar mai cu seamă pentru disponibilitățile sale intelectuale de excepție, ceea ce a motivat angajarea la Institutul de Istorie și Filologie din cadrul Academiei Române imediat după terminarea studiilor universitare.

În incongruență flagrantă cu cenușul emanat din practicile dictatoriale ale guvernanților, cu repercusiuni nocive pentru toate sferele vieții, Alexandru Zub a încercat împreună cu un grup de colegi să propage idei ce contraveneau preceptelor oficiale, iar această cetezanță a fost sancționată în 1958 prin condamnarea la zece ani de detenție. Ce șoc a însemnat acest atroc și terifiant supliciu, ce debusolare sufletească a provocat el pentru un tânăr aflat la început de drum, înaripat de idealuri înalte, este aproape de neimaginat pentru cei ce n-au traversat o experiență similară .

Din cei zece ani, Alexandru Zub a ispășit șase, în 1964, odată cu prefigurarea unei noi orientări politice a conducerii țării, intervenind o grațiere generalizată a deținuților politici. În pofda stipulațiilor legislative privind reîncadrarea celor eliberați în locurile de muncă pe care le ocupaseră înainte de încarcerare, acest fapt nu a fost aplicat în cazul său. De aceea, pentru a-și putea asigura mijloace de subsistență, a fost nevoit să se angajeze ca muncitor zilier pe șantierul arheologic condus de fostii camarazi de facultate Viorel Căpitanu și Vasile Ursachi, iar apoi a fost încadrat de Iulian Antonescu ca muzeograf la Muzeul de Istorie din Bacău, post la care a renunțat curând, atunci când s-a ivit posibilitatea de a fi numit bibliograf la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu” din Iași. Cu toate că era departe de a corespunde pregătirii și aspirațiilor sale, acest serviciu i-a oferit totuși posibilitatea de a lucra într-o ambianță agreabilă, căci ce poate fi mai ademenitor pentru un împătimit al lecturii decât să sălășluiască în mijlocul cărților !

De-abia în 1968 a putut reveni ca cercetător științific la Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, condus la vremea aceea de profesorul (astăzi academicianul) Mircea Petrescu-Dîmbovița. Anii cumplii de reclusiune și de marginalizare s-au dovedit a nu-l fi extenuat și descumpănit. Dimpotrivă, aceștia i-au oțelit caracterul, i-au stimulat ambiția, astfel că, prin impunerea unui program de muncă de o intensitate și rigoare fără cusur, a reușit să recupereze în scurt timp ceea ce nu putuse realiza în perioada încarcerării și ostracizării.

A rezultat o producție științifică de o amplitudine neobișnuită aferentă prioritar istoriei culturii în general și a istoriografiei în special. Un interes special i-au deșteptat câteva din personalitățile de prim rang ale României moderne: Mihail Kogălniceanu, A. D. Xenopol și Vasile Pârvan, cărora le-a editat texte semnificative și le-a dedicat voluminoase biobibliografii și monografii, lucrate cu acribie și penetrabilitate exemplară. Alte numeroase cărți și studii, elaborate într-o cadență deconcertantă și la o altitudine înaltă a exigențelor, au vizat aspecte generale și speciale ale culturii românești din epoca modernă și contemporană, trădând ispita pentru provocările anevoioase și propensiunea pentru investigarea chestiunilor capitale. Diapazonul tematic avut în vedere este de o extindere și diversitate puțin obișnuită, practic nici unul din fenomenele culturale românești relevante nefiind ignorat.

Numărul studiilor, eseurilor, notelor; referențelor, prefețelor remise tiparului de-a lungul anilor de prof. dr. Alexandru Zub depășește cu mult numărul de o mie, ceea ce este cu adevărat stupefiant. Totuși nu prolificitatea și luxurianța problematicii abordate constituie singurele note esențiale ale implicațiilor sale în sfera epistemologică, la acestea adăugându-se subtilitatea și profunzimea analizelor, rafinamentul stilistic și largul orizont al perspctivelor, posibile datorită unei dotări intelectuale aparte. Prodigiosului istrie i-au fost familiare nu numai peisajul vieții politice și realizările din tărâmul istoriografic, ci și aspectele din domeniul literaturii, artei, filozofiei, etnologiei etc. și nu numai cele circumscrise meridianelor românești, ci și acelea de pe întregul eșichier european. Extensia *Weltanschauung*-ului, dobândită grație vocației și aspirațiilor sale enciclopedice, i-a permis să situeze și să integreze cu înefabilă sagacitate și dexteritate fenomenele și evenimentele specifice românești în ansamblul continental, să definească cu clarviziune înrăuirile și paralelisme.

La desăvârșirea profilului său de savant au contat în chip hotărâtor stagiile de documentare petrecute dincolo de frontierele țării, în medii științifice elevate, cu substanțiale posibilități de informare, unde a avut posibilitatea de a conlucra și a schimba opinii cu cărturarii iluștri. Cel mai consistent a fost probabil acela din Germania – ca bursier al Fundației Humboldt din 1977-1978 –, unde i s-a permis să plece cu mare dificultate, după mulți ani de amănări succesive. Au urmat și alte stagii de același fel în Franța, Germania, SUA, Ungaria etc., obținute mai ales dtpă evenimentele din decembrie '89.

Profesorul Alexandru Zub a participat la numeroase manifestări științifice internaționale prestigioase și a conferențat în diferite centre europene, între altele susținând apreciate comunicări la patru congrese mondiale de științe istorice. Autoritatea dobândită pe plan național și internațional se oglindește, între altele, în distincțiile care i-au fost conferite de-a lungul anilor: premiul Academiei Române în 1974, Chevalier de l'Ordre des Arts et des Lettres în 1995, Ordinul „Steaua României” cu grad de Mare Ofițer în 2000, membru correspondent la Südosteuropa-Gesellschaft din München, membru al Uniunii Scriitorilor din România,

vicepreședinte al Societății Istoricilor din România, președinte al Comisiei Mixte româno-cehe de istorie a Academiei Române etc. În anul 1991 a fost ales membru corespondent în cel mai înalt for cultural și științific al țării, Academia Română.

La numai câteva zile după înlăturarea regimului comunist, la începutul anului 1990 cercetătorul științific principal Alexandru Zub a fost ales în unanimitate de colegi drept director al Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, divizat în luna martie a aceluiași an în Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, unde și-a păstrat respectiva funcție, și în Institutul de Arheologie. Reputația sa științifică și profilul său moral neîntinat în anii dictaturii îl recomandau indubitabil pentru această calitate, pe care o deține în chip firesc și astăzi. Considerat de unii colegi ca dispunând de o constituție mai fragilă și drept veleitar al claustrării în „turnul de fildeș” – desigur drept urmare a autoizolării deliberate, menite de a-l sustrage coborării în agora contruită de cerberii ideologiei comuniste –, puțin au întrevăzut la Alexandru Zub reale valențe de conducător de instituție. A fost indubitabil o percepție eronată, eăci savantul, înzestrat cu o rară bogăție sufletească și un neșovăielnic altruism, s-a exteriorizat drept un animator inventiv și efervescent al activității Institutului, inițiator și susținător al unor fecunde dialoguri cu partenerii din străinătate, dispus să-și sacrifice cu magnanimitate timpul și energia în favoarea proiectelor colective (situaționale, editări etc.), că și pentru îndrumarea tinerei generații de cercetători.

Legat de acest din urmă deziderat, a primit – din partea decanului de atunci al Facultății de Istorie, prof. dr. Ioan Caproșu –, oferta de a fi integrat corpului profesoral al Universității „Al. I. Cuza”, unde a profesat între 1990 și 2001, pentru ca ulterior, după regretabile disfuncționalități intervenite în raporturile cu elemente din conducerea de la Alma mater, să fie obligat să-și declină responsabilitățile didactice în cel mai vechi așezământ al învățământului superior din țară. Cu toate acestea, a rămas în continuare slujbaş al catedrei, onorând invitația de a ține cursuri la Universitatea „Mihail Kogălniceanu” din Iași. A fost o mare șansă pentru studenții de a audia prelegeri cu o densă încălecată de idei și o elevație aparte a formei de prezentare. O veritabilă șansă au avut și doctoranzii din România și Basarabia care și-au pregătit tezele sub competența sa coordonare, mulți dintre ei devenindu-i autentici discipoli.

Spre deosebire de cei mai mulți reprezentanți ale elitelor românești, conectați prioritar sau chiar unidirecțional spre valorile culturale occidentale, profesorul Alexandru Zub a manifestat o receptivitate specială și pentru mișcarea de resurrecție națională din Basarabia, sesizându-i particularitățile și năzuințele, împlinirile și labilitățile. În acest sens a căutat să orchestreze contacte stabile cu cercurile intelectuale mai dinamice, să fluidizeze colaborările axate pe teme comune de investigație, să medieze deslușirea controverselor istoriografice etc.

Dând frâu amintirilor să zboare, rememrez că îl cunosc pe istoricul Alexandru Zub de aproape 40 de ani. L-am zărit pentru prima dată în sălile de lectură ale Bibliotecii Centrale Universitare, înconjurat de mormane de cărți, pe care le răsfoia absorbit sau precipitat, ignorând cu detașare prezența celor din jur. O cunoștință mi-a șoptit conspirativ că era un fânăr cu înzestrare deosebită pentru studiu, dar puțin comunicativ, care de-abia își ispășise detența abuzivă, datorată motivelor de ordin politic. Aveam să devenim curând colegi pentru mai multe decenii la Institutul de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”, unde am avut privilegiul să-i ascult admirabilele comunicări științifice și să-i citesc cu devoțiune cărțile și studiile docte, realizate cu nerv eseistic, într-un registru total personal, inimitabil, fermecătoare din punct de vedere stilistic.

Într-o lume deabusolată, erodată de controverse și tracasată de ingerințe ideologice vetuste, păstra o rectiliniaritate reconfortantă și indubitabil a constituit – pentru mulți din cei ce i-au fost apropiați – un reper etic inconfundabil: un reper care, chiar dacă nu putea fi reiterat, se bucura măcar de sinceră și tainică admirație. Timpul nu a modificat structura globală a acestei ecuații existențiale: stima pe care colegii de la Institutul de Arheologie și, desigur, toți cei reuniți în cinul istoricilor, dar și în alte sfere ale lumii academice și universitare, o poartă profesorului Alexandru Zub se datorează percepției că acesta întrupează conjuncția armonioasă între un distins profil intelectual, cu potențial științific plin de rafinament și vitalitate, și perenitatea onestității morale.

Niui înainte și nici după colapsul vechiului regim, când își pntea exprima neîngrădit gândurile sau chiar era provocat să o facă, nu l-am auzit vreodată formulând reproșuri vindicative față de cei ce i-au bulversat linișretea ori abordând subiectul respectiv cu încrâncenare. Dimpotrivă, o făcea cu nobilă detașare, ca și când ar fi fost în mod nemijlocit victimă a presiunilor, etichetate drept derulări implacabile ale unui destin prestabilit. Pe de altă parte, niciodată n-a încercat să-și adjucece nici cele mai neînsemnate avantaje materiale de pe urma posturii de fost damnat, cum nu arareori se procedează în spațiul mioritic în vremurile din urmă.

Atunci când, după decembrie '89, a fost asaltat cu propuneri incitante de a accepta înalte demnități în aparatul diplomatic, le-a respins inflexibil nu numai pentru că nu agreea calitatea noilor mandatar ai puterii, ci și pentru că atașamentul față de munca de cercetare și voluptatea de a se cufunda în decriptarea enigmatelor vremurilor revolune se dovedeau a fi imprescriptibile. Dacă propriilor experiențe nefaste n-a căutat să le confere viațențe speciale, cu totul altă atitudine – de vădită intransigență – a arborat în raport cu gravele responsabilități ale defunctului regim pentru traumatizarea și umilirea unei întregi societăți, condamnată la stagnare și deusolare, dar și pentru marasmul inoculat câmpului istoriografic. Din rațiunea de a limita contaminarea și de a contribui la salubritatea vieții intelectuale, a ținut mereu să confere relief modelelor luminoase din trecutul cultural național și celor ilustrative de pe plan mondial, pentru ca să determine o polarizare spre acestea și nu spre prototipurile oferite de oficiile propagandistice din trecut. Cei ce i-au parcurs cu acuitate textele au deslușit neîndoielnic în ele nu numai erudiție, ci și pletoarii pentru remodelare și regenerare spirituală.

Când Consiliul științific al Institutului de Arheologie din Iași a decis să-i confere titlul de *Membru de onoare* au fost avute în vedere toate aspectele evocate mai sus, dar nu s-au ignorat nici contribuțiile sale esențiale la biografia și opera ilustrului arheolog Vasile Pârvan, precum și cele legate de exegeza climatului cultural în care și-au desfășurat activitatea mulți dintre reprezentanții de frunte ai arheologiei românești.

Colectivul Institutului de Arheologie este onorat să coopteze în rândurile membrilor săi de onoare pe un cărturar de anvergura și prestigiul magistrului Alexandru Zub, membru corespondent al Academiei Române, și îi urează un călduros La Mulți Ani, deplină sănătate și forță de muncă, sporirea zestrei științifice și împliniri personale dcoșelnite.

VICTOR SPINEI